

אל מי תדמיני ואשוה יאמר קדוש שא וארוח עינכס וראו מי ברא אלה

3 "הן גוים כמר מדלי" - העכו"ם הממאנים להכיר את בוראם ואין חשובין לו להעמיד מהם לנביאים לגלות סודו "כמר מדלי" - כטיפה מרה המטפטפת משולי הדלי ומשקע טנופת המים ורוקבין העץ "וכשחק מאזנים" - שהנחושת מעלה עיפוש ומשתחק "כדק" - אבק דק "יטול" - כאבק הנישא ועולה על ידי רוח כדק אשר ינטל (רש"י טו)

4 "הן גוים", ר"ל הלא אחר שהוא ברא הארבע יסודות ביכולתו הבב"ת, ולו הכח על הנמצא בכללו, ואף כי על הגוים שהם כמר מדלי לערך המציאות הכללי, ואיך יעכבו בידו לשלא יוכל למלא הבטחתו. ויש הבדל בין **מר מדלי** ובין שחק מאזנים, כי הטפה הנוטפת מן הדלי, הגם שכאפס היא בערך מי הדלי, מ"מ היא חלק מהם, ונחשבת ממינם לא כן **השחק מאזנים**, שהוא העפרורית הנמצא על המאזנים שהם נפרדים מן המאזנים ואינם ממין המתכת כלל, והן גוים גדולים נחשבים כמר מדלי וכ"ש "איים קטנים" שהם "כדק יטול", כאבק דק פורח בלתי נחשב לכלום. (מלבי"ם, טו)

5 "הלוא תדעו", הידיעה תהיה מצד ארבעה דברים.
(א) מצד "המושכלות" על זה אמר "הלוא תדעו".
(ב) "המפורסמות", עז"א "הלא תשמעו", כי הדבר מפורסם.
(ג) "המקובלות", עז"א "הלא הגד מראש לכם".
(ד) "המוחשות והנסיגות", עז"א "הלוא הבינותם מוסדות הארץ", מיסודות הארץ ופשוטיה ומורכביה תראו ותבינו כח האל ויכלתו. (מלבי"ם, כא)

6 למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרפי מה' ומאלהי משפטי יעבור. כח הלוא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא יגע אין חקר לתבונתו. (ישעיהו מ)

7 "למה תאמר יעקב", כהתימו לדבר תנחומותיו על לב ירושלים, השיב אל עם ישראל פניו. **העם הזה בראותם, אורך גלותם ושלות הרשעים, פג לבם מהאמין בישועה, ואחרי כי נתעו מן רוע הסדר הנשקף בהנהגה, כי הצדיקים גולים ודלים, ובוגדי בגד שלו גם הצליחו, גם שכלם הלך אחורנית לכפור או בידיעה והשגחה או בשכר ועונש.** ושפתי זרה נופת תטופנה בטענות פילוסופיות, לאמר כי הידיעה האלהית אשר היא בהכרח ידיעה פשוטה בלתי משתנית, לא תשאיר אחריה אפשריות הבחירה, שא"כ תשתנה ידיעת ה', לפי בחירת האדם לעשות או לחדול, ויש הבדל בין יעקב ובין ישראל, **שם יעקב יכוננו בו ההמון, ושם ישראל הגדולים וראשי העדה, ויש הבדל בין דבור ואמירה, אמירה הוא המאמר הפשוט והדבור הוא**

יב מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן וכל בשלש עפר הארץ ושקל בפלס הרים וגבעות במאזנים. יג מי תכן את רוח ה' ואיש עצתו יודיענו. יד את מי נועץ ויבינהו וילמדהו בארץ משפט וילמדהו דעת ודרך תבונות יודיענו. טו הן גוים כמר מדלי וכשחק מאזנים נחשבו הן איים כדק יטול. טז ולבנון אין די בער וחייתו אין די עולה.

יז כל הגוים כאין נגדו מאפס ותהו נחשבו לו. יח **ואל מי תדמיני אל ומה דמות תערכו לו.** יט הפסל נסך חרש וצרף בזהב ורקענו ורתקו קסף צורף. כ המסכן תרומה עץ לא ירקב יבחר חרש חכם יבקש לו להכין פסל לא ימוט. כא הלוא תדעו הלוא תשמעו הלוא הגד מראש לכם הלוא הבינתם מוסדות הארץ. כב הישב על חוג הארץ וישביה כחגבים הנוטה כדק שמים וימתחם פאהל לשבת. כג הנותן רוזנים לאין שפטי ארץ פתהו עשה. כד אף בל נטעו אף בל זרעו אף בל שרש בארץ גזעם וגם נשף בהם ויבשו וסערה פקש תשאם. כה **ואל מי תדמיני ואשוה יאמר קדוש. כו שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא מרב אונים ואמייץ כח איש לא נעדר.** (ישעיהו מ, א-כו, הפטרת הנחמה הראשונה)

1 "מי תכן" - את רוח הקודש בפי הנביאים ה' תכנו וכדאי הוא להאמן

"ואיש עצתו יודיענו" - רוחו כן ת"י ולפי משמעו ואיש עצתו מוסב לראש המקרא מי תכן את רוחו ומי איש עצתו אשר יודיענו להקב"ה עצה (רש"י, יג)

2 "את מי נועץ ויבינהו" - את מי מן העכו"ם נועץ כמו שנועץ עם הנביאים כמו שנאמר באברהם וה' אמר המכסה אני מאברהם (בראשית כו) וגו'

"ויבינהו וילמדהו באורח משפט" - את מי מן העכו"ם עשה כן שלמדו חכמה כמו שעשה לאברהם שנתן לב להכירו מאליו ולהבין בתור' שנאמר וישמור משמרתו ואומר למען אשר יצוה (שם יח) וגו' וכליותיו היו נובעות חכמה שנאמר אף לילות יסרוני כליותי (תהלים טז) (את מי נועץ ויבינהו האיש להקב"ה הן כל גוים לפניו כמר מדלי ואיך ילמדו לו) (רש"י, יז)

הדבור הארוך המחובר מכמה משפטים והקיישים וטעמים וראיות, והנה "יעקב" שהם ההמון "יאמר נסתרה דרכי מה" שאין ה' יודע את האדם, ואינו משגיח על מעשיו כלל, וישראל שהם חכמי לב שבהם, הם יבינו זאת כי א"א ליחס אל ה' חסרון הידיעה, שזה חסרון בחק השם, וגדר השלם שלא יתואר לו חסרון, אבל לעמת זה "ישראל ידבר" דבור ארוך פילוסופי, להוכיח במופת שאין האדם חפשי במעשיו, כי אז תשתנה ידיעת ה' לפי אפשרויות הבחירה, רק מעשי האדם מוכרחים לפי הידיעה הקדומה האלהית, ומצד זה לא יגיע שכר לצדיק ועונש לרשע אחר ששניהם מוכרחים במעשיהם, ולכן אומרים כי "מאלהי משפטי יעבור" שאת הצדיק ואת הרשע לא ישפוט האלהים, משיב להם הנביא. אל שני הכתות. (מלבי"ם, כז)

8 ויען ה' את איוב מן הסערה [מן הסערה] ויאמר. **ב מי זה** מחשיך עצה במלין בלי דעת. ג אָזר נא כְּגֵבֶר חֲלָצִיךָ וְאֶשְׁאֲלֶךָ וְהוֹדִיעֵנִי. ד איפה היית בִּיֶסְדִי אֲרָץ הַגָּד אִם יִדְעַת בִּינֶה. ה **מי** שם מְמַדִּיָּה כִּי תִדְעֵ אוּ **מי** נָטָה עֲלֶיָה קוֹ. ו על מה אֲדַנְיָה הִטְבְּעוּ אוּ **מי** יָרָה אֶבֶן פְּנֵתָה. ז בָּרֵן יַחַד כּוֹכְבֵי בִקְרָ וְיָרִיעוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹהִים. ח וַיִּסָּף בְּדִלְתֵיִם יָם בְּגִיחוֹ מִרְחֹם יָצָא. ט בְּשׂוּמֵי עֵנָן לָבָשׁוּ וְעֶרְפֶּל חֲתַלְתּוּ. י וְאֶשְׁבֵּר עֲלָיו חֲקֵי וְאֲשִׁים בְּרִיחַ וְדִלְתֵיִם. יא וְאָמַר עַד פֹּה תִבּוֹא וְלֹא תִסִּיף וּפֹא יִשִׁית בְּגֹאֲוֹן גְּלִיָּךְ. יב הַמִּיִּמִּיָּה צִוִּיתָ בִּקְרָ יִדְעַתָּה שֶׁחַר [יִדְעַתָּה הַשֶּׁחַר] מִקְמוֹ. יג לֶאֱחָז בְּכַנְפוֹת הָאֲרָץ וַיִּנְעֲרוּ רַשְׁעִים מִמֶּנֶּה. יד תִּתְהַפֵּךְ כַּחֲמֵר חֹתָם וַיִּתְצַבּוּ כְּמוֹ לְבוּשׁ. טו וַיִּמְנַע מִרַשְׁעִים אוֹרָם וַזְרוּעַ רָמָה תִשָּׁבֵר. טז הַבָּאֵת עַד נִבְכִי יָם וּבַחֲקֵר תִּהְיוּם הַתְּהַלְכֶתָּ. יז הַנְּגִלוּ לָךְ שַׁעֲרֵי מוֹת וְשַׁעֲרֵי צִלְמוֹת תִּרְאֶה. יח הַתְּבַנְנַת עַד רַחֲבֵי אֲרָץ הַגָּד אִם יִדְעַתָּ כִּלְהָ. יט אֵי זֶה הַדְּרָךְ יִשְׁכֵּן אוֹר וְחֹשֶׁךְ אֵי זֶה מִקְמוֹ. כ כִּי תִקְחֶנּוּ אֶל גְּבוּלוֹ וְכִי תִבִּין נְתִיבוֹת בֵּיתוֹ. כא יִדְעַתָּה כִּי אֲזַ תִּוֹלַד וּמִסְפָּר יִמְיָךְ רַבִּים. כב הַבָּאֵת אֶל אֲצִרוֹת שֶׁלֶג וְאֲצִרוֹת בְּרַד תִּרְאֶה. כג אֲשֶׁר חֲשַׁכְתִּי לַעֲת צֶר לַיּוֹם קָרַב וּמִלְחָמָה. כד אֵי זֶה הַדְּרָךְ יִחַלֵּק אוֹר יִפְץ קִדִּים עֲלֵי אֲרָץ. כה מִי פִלַּג לְשִׁטְף תַּעֲלֶה וְדֶרֶךְ לַחֲזִיז קִלוֹת. כו לַהֲמַטִּיר עַל אֲרָץ לֹא אִישׁ מִדְּבַר לֹא אָדָם בּוֹ. כז לַהֲשַׁבֵּעַ שֹׁאֵה וּמִשְׁאֵה וְלַהֲצַמִּיחַ מִצָּא דָשָׂא. כח הַיֵּשׁ לַמַּטֵּר אֲב אוּ מִי הוֹלִיד אֲגִלִּי טַל. כט מִבְּטָן מִי יִצֵּא הַקֶּרַח וּכְפַר שְׁמִים **מי** יִלְדוּ. ל כֶּאֱבָן מִיָּם יִתְחַבְּאוּ וּפְנֵי תִהְיוּם יִתְלַכְדוּ. לא הַתְּקַשֵּׁר מַעֲדָנוֹת כִּימָה אוּ מִשְׁכוֹת כְּסִיל תִּפְתַּח. לב הַתְּצִיא מִזְרוֹת בְּעֵתוֹ וְעִישׁ עַל בְּנֵיָה תִנְחֶם. לג **הַיִּדְעַת חֲקוֹת שְׁמִים אִם תִּשִּׁים מִשְׁטְרוֹ בְּאֲרָץ. לד** הַתְּרִים לַעֲב קוֹלָךְ וְשִׁפְעַת מִיָּם תִּכְסֶּךָ. לה הַתְּשַׁלַּח בְּרַקִּים וַיִּלְכוּ וַיִּאֲמְרוּ לָךְ הִנֵּנוּ. לו **מי** שֶׁת בִּטְחוֹת חֲכָמָה אוּ **מי** נִתַּן לְשִׁכּוֹי בִּינֶה. לז **מי** יִסְפֵּר שְׁחֻקִים בְּחֲכָמָה וּנְבִלֵי שְׁמִים **מי** יִשְׁכִּיב. לח בְּצִקְתָּ עֶפֶר לְמוֹצֵק וּרְגָבִים יִדְבְּקוּ. לט הַתְּצוּד לְלִבְיָא טֶרֶף וְחֵית כְּפִירִים תִּמְלֵא. מ כִּי יִשְׁחוּ בְּמַעֲוֹנוֹת יִשְׁבוּ בְּסֶכֶה לְמוֹ אֲרָב. מא **מי** יִכִּין לַעֲרַב צִידוֹ כִּי יִלְדוּ [וַיִּלְדוּ] אֶל אֵל יִשְׁעוּ וַיִּתְעוּ לְבִלִּי אֶכְלֵ. (איוב לח)

9 "מי זה", כבר בארתי בפתיחה שבזה עצמו שהתגלה ה' אליו, בזה עצמו מצא מענה על כל וכוחו, הן על ההשגחה, הן על גמול הנפשות כנ"ל, וה' ענהו מן הסערה

שבסערה זו שהפיל הבית על בניו והרס את ביתו, בזה בעצמו משגיח עליו עתה להשיבו אל נהו, וכמ"ש חז"ל וזה כמ"ש שהקב"ה במה שמכה בה מרפא, ויאמר לו איך "תחשיך עצת ה'", בהנהגה אשר באורה נראה אור, איך תחשיך אותה לאמר שהעולם נתון למקרה ע"י "מלין בלי דעת". (מלבי"ם, ב)

10 **ההעלם הוא הזריעה של הגילוי**, וכשם שאי אפשר לגדולים מן הארץ שיצמחו בלא זריעה, כך אי אפשר לגלוי מבלי שיקדים לו העלם. וכמו שיש זמן לכל פרי וגדול כמה הוא צריך לשהות בבטן האדמה, כלומר להיות בהעלם, כן לגלוי שם הויה ב"ה נדרש העלם של שית אלפי שנים, שכך קבע הקב"ה ברצונו הפשוט שלוי השם הזה בכל עז תקפו וגבורתו צריך העלם במשך זמן כזה, ורק אחר כך יתגלה כבוד שם קדשו בכל נפלאותיו, אלא שלפעמים לצורך גדול מתגלה השם הזה מבעד כל המחשכים וההעלמות.

יסוד ההעלם של שית אלפי שנים הוא הטבע, שכן בזה שהקב"ה מנהיג את העולם על פי טבע, נדמה כאלו אינם מכירים שהכל נעשה על ידי רצונו יתברך המתגלה בעיקר בשם הויה ב"ה, ורק אחרי שיעבור זמן ההעלם יתגלה הטבע בהוד קדשו, ודוקא על ידו יתגלה כבוד מלכותו, ואמנם כן, **כך היה רצונו הטהור של הקב"ה, שלמעלה מכל סבה וטעם, שכל הגלויים יבואו דוקא דרך צנור היצירה של הטבע ובסדר של העלם שפועל ומכשיר את הגלוי**, באופן שהעלם הטבע וגלוי הטבע שניהם כאחד משלימים את רצונו של הקב"ה.

ולהיות שעיקר צנור הגלוי האמתי של שם ה' הוא על ידי הטבע, לכן גם הגאולה תבוא מתחלה בדרך הטבע, שיבואו ישראל ויבקשו מהעמים שינתן להם חלק בעולם על ידי שיחזירו להם את ארצם, ומתחלה יהיו העמים כמסכימים לזה, אולם כדי לתת גלוי לטבע ויכירו וידעו כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, יבגדו העמים בישראל ויחזרו מהבטחותיהם, ובכל זאת יהיו מוכרחים למלא אחרי בקשתם של ישראל, ורק אז יתגלה כי הטבע לאלקים הוא ואין עוד מלבדו. (הרב חרל"פ, מעיני הישועה, חלק א, פרק טז)

11 ויאמר המַלְאָךְ אֲחִישַׁרוּשׁ וַיֹּאמֶר לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה **מי** הוא זֶה וְאֵי-זֶה הוא אֲשֶׁר-מְלֹאוֹ לְבוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן: (אסתר ז, ה)

וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ **מי** ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקוֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת-יִשְׂרָאֵל לַיִּם יִדְעַתִּי אֶת ה' וְגַם אֶת-יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח: (שמות ה, ב)

מי כמכה בָּאֵלֶם ה' **מי כמכה** נֶאֱדָר בְּקִדְשׁ נִוְרָא תִהְלֵת עֶשֶׂה פְּלֵא: (שמות טו, יא)

12 לכן באו המכות מכוונות לאמת הפינות האלוקיות האלה.

ולכן תמצא כי בתחילה אמר משה (שמות ז, יז): **"בזאת תדע כי אני ה' -"** שהוא מציאות הסיבה הראשונה ועשה לאמת הפינה הזאת שלוש מכות: דם, צפרדע, כינים... ומפני זה עשה רבי יהודה באלה השלוש מכות סימן בפני עצמו: דצ"ך- להיותן מכוונות שלושתן לאמת הפינה הזאת. ובתחילת המכה הרביעית, שהיא ערוב, אמר (שם ח, יח): **"למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ"**- רצונו לומר: יודע ומשגיח על דרכי בני אדם, ולאמת הפינה השניה הזאת באו שלוש מכות אחרות, שהן: ערוב, דבר, שחין. ולהיות שלושתן מכוונות לתכלית המיוחדת הזו עשה רבי יהודה בהן סימן בפני עצמו: עד"ש.

אחר כך בתחילת המכה השביעית, שהיא ברד, אמר (שם ט, יד): **"בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ"**- שהוא פינת היכולת, ועליה באו ארבע מכות האחרונות: ברד, ארבה, חושך, מכת בכורות. ולהיותן מכוונות לתכלית אמיתית העיקר הזו עשה רבי יהודה בהן סימן אחר: באח"ב.

הנה התבאר שרבי יהודה בחוכמה יסד הסימנים האלה, להעיר על שלוש הפינות שהיו תכליות במעשה המכות, כפי חלוקתן זאת... (רבי יצחק אברבנאל, הגדת זבח פסח)

למען תדעו אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל (שמות יא, ד)

13 ועוד יש לומר על אותן הטעמים שנזכרים שם, כי באו דוקא בסדר הזה, ולא בסדר אחר, כי כאשר פרעה לא היה מאמין בו יתברך, וכמו שאמר (שמות ה, ב) **"מי ה' אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ה' וגו"**, כל המכות באו עליו כדי להודיע שמו למצרים, כדכתיב (שמות ז, ה) **"ידעו מצרים כי אני ה' וגו"**, לכך באו המכות בענין זה.

תחלה הודיע לו כי הוא יתברך המושל בעולם, והתחיל במים שהוא היאור, לפי שרצה להתחיל בדבר שהוא תחת הארץ לגמרי, שהמים הם יותר תחתונים מן הארץ, דכתיב (שמות כ, ד) **"ואשר במים מתחת לארץ"**, וכתוב (תהלים כד, ב) **"כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה"**. והראה לפרעה שהוא יתברך מושל על זה, ולכך נלקה היאור. וכאשר לא שב, מפני שהיה סובר שמא אין ממשלתו רק בתחתון התחתונים, הביא עליהם הצפרדעים, הם הנבראים שהם דרים במים, והם יותר במעלה מן המים עצמם, כי המים מקום לנבראים שהם בתוכו, ולכך המים הם יותר תחתונים לנבראים שהם בתוך המים, והצפרדעים יותר עליון. ועדיין היה אומר שמא אין ממשלתו יותר, עוד נלקה העפר להיות כנים, וזהו בארץ, כדכתיב (שמות ח, יב) **"והך את עפר הארץ והיה לכנים"**.

ואחר כך הביא עליהם הערוב, והם הנבראים השוכנים על הארץ. כמו שהכה המים, ואחר כך הנבראים הדרים במים, כך מתחלה הכה העפר, ואחר כך הכה הדרים עליה, והם הערוב, שהם חיות דורסות, והם דרים על הארץ. ואחר כך כאשר לא חזר, הביא הדבר, שהוא עפוש האויר, שהוא

יותר למעלה, באויר על* הארץ. ואחר כך הביא עליהם השחין, שהוא מכת האש אשר למעלה מן האויר, כי השחין הוא מלשון חמימות הנעשה על ידי האש, שהקב"ה מביא אש מן יסוד האש, ומזה מקבל האדם השחין.

ברד הוא עוד יותר במעלה, לפי שהוא מן השמים האוירי. אמנם הארבה הוא יותר עליון, לפי שהארבה הוא עוף, והוא יעופף על פני הרקיע השמים, והוא הרקיע האוירי, כאשר ידוע. וכבר התבאר למעלה שכל דבר שהוא מקום לדבר, הוא פחות ושפל יותר מן דבר אשר הוא דר שם. וזה דבר פשוט בכל דבר, שהמקום יותר פחות במעלה לאשר הוא מקום לו. והשמים הם משכן לעופות, דכתיב

(בראשית א, כ) **"עוף יעופף על פני רקיע השמים"**, ונאמר (בראשית א, ל) **"ועוף השמים"**. לכך מתחלה ברד מן השמים, ואחר כך הארבה ברקיע האוירי, ואחר כך החושך במאורות, שהם בשמי השמים העליונים, ואחר כך מכת בכורות, מכה בנשמת האדם, שהוא דבר רוחני, וזה יותר עליון, כי המאורות הם גשמיים, אבל הנשמה היא רוחנית.

ואז יצאו ישראל, **כי אז נודע למצרים כי הוא יתברך מושל בארץ מתחת ובשמים ממעל**; "בארץ מתחת" הם המים אשר מתחת לארץ, ו"בשמים ממעל" היא הנשמה, שהיא למעלה מן השמים, וראוי אז לצאת. לכך אז יצאו, אחר שהוא יתברך מושל למעלה מן השמים.

ומפני שאמרו **"אצבע אלקים [היא]"** (שמות ח, טו), כלומר שכל המכות היו מכות פרטיות, כמו האצבע שהוא אצבע פרטי, ושמה אין ממשלתו בכלל מציאות העולם. לכך קרע להם הים, לפי שהים אינו פרטי כמו היאור, שהוא נהר פרטי, אבל הים הוא כללי במה ש"כל הנחלים הולכים אל הים" (קהלת א, ז), והוא מציאות כללי, ולפיכך הים נבקע. והים הוא כמו היאור, ואין חלוק ביניהם, רק שזה חלקי, שהיאור חלקי, והים הוא כללי. (מהר"ל, גבורות ה', פרק לד)

14 שצריכים אנחנו להיות משוקעים בפועל בבנין אומתנו באה"ק, הוא להפליג לכל דבר, לגעור בקטני-האמנה המגבילים את יד ד' דוקא ע"פ אותם הציורים הנדמים להם בזכרונם. כשם שאמר הבעש"ט ז"ל, **שצריך לעבוד את ד' בכל הדרכים, כן צריך ג"כ לצפות לישועה, שהיא אחת מיסודי עבודת ד', שעליה נשאלין ביום הדין, בכל הדרכים**, ואין דרך אחד סותר את חברו כלל. עלינו רק לסקל את הדרכים, להסיר בכל כחנו את הקוצים והחרולים ואבני הנגף שעולים עליהם, אבל בעצמותם הכל מוביל אל התכלית. וכל שהתכלית יותר קרובה ומובנה אין ערכה נגרע בשביל כך. אדרבא, "ד' בחכמה יסד ארץ", ודוקא "אבא יסד ברתא". והנקודה התחתונה, "אבן מאסו הבונים", עתידה לעלות לרום חביון. (אגרות הראיה א, קיב)

צריך גם כן לצבור אישוקה בכל הדרכים

